

Τὸ προπύλαιον

El Propileu

Fòrum d'informació i de diàleg
del Museu de Montserrat

I4 Juny de 2014

Χαῖρε – Salve – Hola!

Duc in altum!

Rema mar endins!

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

El 6 de gener de 2006, en estrenar un llibre de signatures de visitants il·lustres del Museu de Montserrat, després de la signatura de l'abat Josep Maria vaig voler també deixar-hi la meva amb un seguit de lemes que porto gravats molt endins i que marquen d'alguna manera, tot i que no sempre com caldria, la meva vida i els meus treballs. Entre aquests lemes, l'últim, però que en realitat és el fil conductor que travessa tots els altres, figura el *Duc in altum*, “rema mar endins”, que són unes paraules que Jesús va dir a Pere quan va pujar a la seva barca i després va venir la pesca miraculosa (Lc 5:4). Des del meu punt de vista espiritual això significa que he de confiar del tot i amb totes les conseqüències en aquell amb el qual m'he embarcat en la gran aventura de la vida. Ja m'enteneu. Però això té un altre ensenyament de gran calat humà que és el que ara voldria compartir amb vosaltres. En la vida, si vols fer alguna cosa que tingui gruix i que no sigui banal, t'hi has d'aventurar, cal tenir present les possibilitats de portar a bon terme el projecte i també has de tenir en compte les dificultats i els riscos de naufragi, però sempre des de l'entestament de superar-los. M'explico.

Quan un director de museu, com és el meu cas, rep un encàrrec i concep un projecte “dat i beneït” per les instàncies superiors de les quals depèn, no hi ha res pitjor que la pusil·lanimitat. Si et conformes amb el dia a dia, ni que sigui amb la màxima dignitat i competència professional, estàs perdut; el museu navegarà tranquil·lament en una peixera, o en aigües calmes on mai no passa res, ni de bo ni de dolent. Conformar-s'hi és letal perquè l'entitat es marcirà d'avorriment i, mancada d'estímul i de vitalitat, en pocs anys pot quedar convertida en carcassa, sense a penes haver sortit del port. El clixé del funcionari decimonònic d’“això no pertany a la meua competència”, del “torni demà, si us plau”, porta gairebé automàticament a la inoperància i a la mort. No hi ha cosa més trista que un museu embalsamat.

Em seguiu? Per a mi, la crida interior del *Duc in altum* m'empeny a elaborar projectes –els meus amics i col·laboradors a vegades en diuen somnis– engrescadors, dels quals només la meitat o encara menys arriben a bon port; però Déu n'hi do les coses que fem! No és qüestió d'hiperactivitat, crec jo, sinó d'afany d'estar a l'alçada de les circumstàncies i de crear les bases perquè la crida pugui assolir la seva comesa. Si hi ha una pesca miraculosa que m'està esperant, de cap manera no voldria que es perdés per l'excés de realisme o per la meua incúria a rema mar endins i a calar la xarxa. Parlo amb metàfores de l'evangeli, però estic segur que cada persona que fa de la seva professió una manera d'estar en el món servint la societat i les persones s'ho pot aplicar d'acord amb el llenguatge que li sigui més avinent.

Ah, i una altra cosa que forma part de la meua experiència: quan el vaixell va per aigües profundes, per alta mar, les mateixes aigües profundes t'aguanten més que no les aigües costaneres que, temorenc, has triat per un excés de prudència. Cal arriscar-se. I en la vida és igual. Qui va de puntetes no arriba enlloc. Qui només fa el justet, en realitat no fa res, perquè les cosetes de poc pes se les enduu la primera ventada. Cal tenir confiança en qui vulgueu, perquè navegar, i navegar en aigües profundes, comporta un acte, o millor una actitud de confiança.

Recordeu aquella pel·lícula de Federico Fellini (1983) *E la nave va*? A mi em va impressionar molt. En aquell vaixell passa de tot, hi va la gent més estrafolària que hom pugui imaginar, avança enmig de grans perills, però el capità no perd mai l'ànim i fins i tot recull uns naufragats sense saber realment qui són, *e la nave va*. El final no l'hi desitjo a ningú; les raons bèl·liques s'imposen i enfonsen el vaixell. Però l'aventura havia valgut la pena. És la vida amb tota la seva grandesa, i també amb tota la seva finitud. Jo també crec, n'estic totalment convençut que el nostre poble que té la cultura per ADN necessita ara més que mai molta magnanimitat i escoltar la veu que tots portem a l'ànima. *Duc in altum*, rema esforçadament i no temis les aigües profundes.

Σύνδειπνος – Conviva – Convidat

L'exemplaritat del Museu de Montserrat

Joan Rosàs

Responsable de Coordinació Museística. Generalitat de Catalunya

L'experiència que proporciona una llarga vida professional dedicada a inspeccionar museus, mirant-los amb ulls de lleis i decrets, no és, d'entrada, seductora. Anys de tràmits, terminis, informes, al·legacions... en l'àmbit, tan limitat, dels museus de Catalunya, no confereixen, ni poc ni gens, un alt nivell de coneixements museològics.

Però aquesta experiència, poc atractiva i de volada científica tan rasa, acaba donant un coneixement profund de les interioritats dels museus del nostre país, de la seva gent, del seu funcionament de portes endins, de les seves precarietats tècniques, dels seus objectius últims...

En aquest dilatat pelegrinatge de servidor públic hom troba museus insignificants i museus importants. I també, escadusserament, en troba algun de singular.

Al funcionari que hi arriba armat amb el procediment administratiu rutinari, el Museu de Montserrat li surt a l'encontre amb la sorpresa. Observat a fons, és un museu amb unes característiques que el fan únic.

Allò que primer sobta és el nivell tècnic del museu montserratí. Amb només els recursos econòmics i humans indispensables,

compleix impecablement els requeriments que la museologia actual reclama. Aquelles coses que –tot i que tenen un cost econòmic insignificant– en tants d'altres centres són sacrificades a la urgència o a la desídia, a Montserrat es troben ateses curiosament. Senyalització, peus d'objecte, disposició dels llums, ordenació dels magatzems... Sense despeses supèrflues, sense ostentacions frívoles, arreu hi regna una correcció tècnica exemplar. Tan lluny de la deixadesa com del luxe. Lluny d'aquestes dues coses que sovint caminen agafades de la mà.

No és menys sorprenent el nivell de les adquisicions i de les exposicions del museu. Es pot trobar fàcilment l'explicació en el paper simbòlic del santuari i en el bagatge cultural de la comunitat monàstica. Però, quants altres centres amb un altíssim nivell simbòlic i cultural són incapaços de sostenir una política d'adquisicions i d'exposicions similar?

La política d'adquisicions, hàbilment mantinguda, mena a les col·leccions. Una altra de les coses que sorprèn. Es comprenen la iconografia de la Mare de Déu de Montserrat i l'orfebreria litúrgica. Es poden comprendre les col·leccions d'arqueologia del Pròxim Orient si es té en compte la tradició del monestir en el camp dels estudis bíblics. Amb una mica més de dificultat s'entén la presència de la col·lecció d'icones. Però, què hi fan aquests quadres ambientats en la vida bohèmia i aquestes representacions de senyoretes desabillades en un museu benedictí? Què hi fa l'abstracció contemporània?

La funció simbòlica de Montserrat, que li ha atret deixes i llegats, és insuficient per explicar, ella tota sola, la centralitat d'aquestes obres en el Museu de Montserrat.

El Museu de Montserrat és l'antípoda dels típics museus eclesiàstics obsessionats pel "discurs catequètic" en el qual busquen la justificació de la seva existència. Aquests museus, al seu fracàs en el camp catequètic hi solen sumar un fracàs similar en el camp museístic. És evident que el discurs museogràfic de Montserrat no pretén explicar la fe cristiana, ni tan sols il·lustrar la història sagrada a través d'uns objectes. Això potser ho va intentar, ara fa un segle, el "Museu Bíblic de Montserrat". La funció espiritual del Museu de Montserrat va molt més enllà de la didàctica catequètica.

Tantes singularitats inopinades del Museu de Montserrat, i tantes d'altres que no tenim espai per esmentar i que el fan destacable entre els museus del nostre país, s'entenen quan hom s'adona que en els seus fonaments hi ha uns principis filosòfics explícits. No vull dir uns principis generals sobre el concepte de museu, ni unes idees difuses sobre la seva funció, ni uns objectius, ni un programa museològic, ni un pla a llarg termini. Això també ho trobem en el bagatge teòric de molts altres museus. Vull dir una "filosofia del museu", una definició clara de la seva funció última, del seu "perquè" sobre el qual es sustenten tots els principis museològics, tots els objectius, tota la programació, totes les activitats. I aquesta "filosofia del museu" ben definida és una cosa poc habitual. En el fons, aquesta és la singularitat fonamental sobre la que descansen totes les altres singularitats positives del Museu de Montserrat.

Es tracta d'una filosofia profunda, poc tòpica, gens simplista. Per definir-la caldria un assaig de la persona que l'ha feta cristal·litzar. I és que el discurs expositiu és només un mitjà

per assolir un objectiu molt superior: una manera d'entendre l'ésser humà.

Un ésser que és humà perquè és capaç d'anar més enllà de la simple biologia. Perquè és capaç de transcendència. Perquè, davant d'un quadre que representa qualsevol escena, és capaç de traspasar la matèria i veure molt més que allò que la llum reflecteix. El Museu de Montserrat ens està dient que el que els sentits perceben arriba molt més endins que els sentits. És un museu per construir persones.

Algú sabria trobar una funció millor per a un museu a Montserrat? Per a un museu en qualsevol lloc?

Exposicions a casa

Els teixits coptes del Museu de Montserrat: la col·lecció Soler Vilabella

Sala Pere Daura, 18 de març – 2 de novembre
Comissari: Lluís Turell

Aquesta era una exposició cantada. Us n'hem parlat des de maig de 2011 (*El Propileu* - 8, pàg. 21) quan vam portar la col·lecció sencera a Madrid per a ser restaurada. I al darrer número, *El Propileu* - 13 (pàg. 23), us manifestàvem ja el compromís d'exposar aquestes peces en el context del congrés internacional *Purpureae Vestes*, que va tenir lloc a Montserrat el mes de març de 2014.

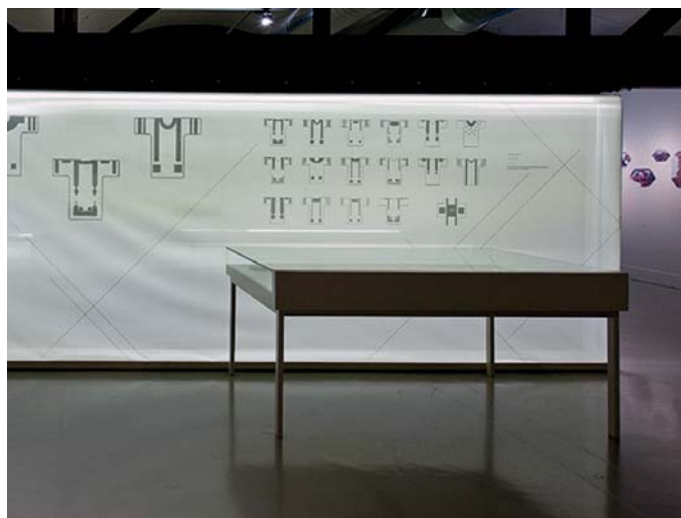
No hem estalviat esforços perquè aquesta exposició quedi al nivell que li correspon. El disseny i la instal·lació no els hem fet nosaltres, com en altres ocasions, sinó que els hem encarregat a l'empresa Croquis, que ja havia treballat altres vegades amb el MDM molt satisfactòriament. Prenent com a base el material del lli, gran part de l'exposició està emmarcada en unes teles semitransparents en les quals va impresa la informació, reproduccions d'imatges antigues en color referents a la indumentària copta i romana i esquemes didàctics de l'art de teixir i de la confecció de túniques.

Un valor afegit de la nostra col·lecció que la fa gairebé única és que les peces no han estat adquirides a antiquaris sinó que procedeixen d'una excavació molt precisa a la necròpolis d'Antinoè duta a terme per l'arqueòleg francès Albert Gayet. Per això la primera part de l'exposició està tota ella dedicada a la documentació de l'excavació, i de la correspondència que l'excavador va mantenir amb Ramon Soler Vilabella, l'industrial que va sufragar en part les campanyes.

L'exposició s'articula en quatre àmbits diferenciats. El primer, introductori, sobre els materials i els tints que es feien servir per teixir; en aquest apartat hem utilitzat alguns dels materials que va recollir el P. Ubach en els seus viatges al Pròxim Orient: llana d'ovella de Palestina, pesos de teler, fusaioles, ponderals... En segon lloc, veiem les túniques d'adults i d'infants, en vitrines planes fetes *ex professo* amb control climàtic i lumínic per a la conservació idònia de les peces. I en tercer lloc, exposem les teles de moblament, d'ús polivalent: tovalles, cortines i vànoves. En un darrer apartat expliquem els detalls del procés de restauració, amb un vídeo realitzat en col·laboració amb Kronos, empresa que va dur a terme la restauració dels teixits.

La inauguració tingué lloc el dia 18 de març, amb una lliçó magistral de Lluís Turell, que ha estat el comissari de la mostra, i en presència de Blanca Santamarina, en representació de l'IPCE; Ana Cabrera, del Museo de Artes Decorativas, y Lidia Santalices, directora de Kronos.

Els teixits coptes del Museu de Montserrat: la col·lecció Soler Vilabella

Lluís Turell
Comissari de l'exposició

La formació d'una gran col·lecció. Ramon Soler Vilabella i Albert Gayet

La singular importància d'aquesta exposició es fonamenta en la possibilitat de contextualitzar l'origen dels materials que exhibeix. El barceloní Ramon Soler Vilabella (1878-1961), un industrial tèxtil col·leccionista apassionat i investigador històric, va donar un suport molt significatiu a les campanyes que el conegut egipciòleg lionès Albert Gayet (1856-1916) va realitzar a Antinoè. Barcelona i Lió eren ciutats d'intensa producció tèxtil on existia un notable interès pels teixits i la indumentària de l'antiguitat. La fructuosa relació entre l'industrial i l'arqueòleg s'inicia l'any 1907 i el resultat és la excepcional col·lecció tèxtil que podem observar en aquesta exposició. Tota la correspondència entre Gayet i Vilabella, i encara les memòries d'aquest últim, ens permeten veure-hi el rerefons social, econòmic, humà i històric d'aquesta col·lecció tan important per la mida i la qualitat de les peces, per la certesa del seu origen i per la historiografia que les envolta.

Teixits d'indumentària i moblament

Els teixits coptes del Museu de Montserrat presenten una interessant varietat tant tipològica com cronològica (segles III al VIII d.C.). Igual que en la gran majoria de col·leccions de teixits coptes conegudes fins al moment, les peces que formen la col·lecció del Museu de Montserrat provenen de l'aixovar mobiliari de les tombes de les necròpolis coptes d'Antinoè. Són, en la seva majoria, part de la indumentària

que vestia el difunt, peces de l'aixovar o peces aprofitades com a sudaris. Aquest és el cas d'alguns xals que eren molt sovint utilitzats en els ritus funeraris. Els teixits estan dotats d'una decoració iconogràfica molt rica, des del naturalisme expressat amb la fauna nilòtica, l'abstracció de les representacions mitològiques i la simbiosi amb els repertoris cristians. Conflueixen en aquestes produccions tèxtils els elements intrínsecs de les cultures romana, bizantina i islàmica, amb els quals conviu el cristianisme. Aquesta capacitat de convivència és pròpia dels primers segles de l'era cristiana. Els teixits en són una mostra, però també ho són la ceràmica i la resta de materials que componen els dipòsits funeraris dels coptes.

La restauració de la col·lecció

Aquesta exposició significa el cim d'una trajectòria que es va iniciar amb la donació dels teixits al Museu de Montserrat el 1999, realitzada per les dues vídues dels fills del col·leccionista.

nista Soler Vilabella, Lluís i Agustí Soler de Murillo. La restauració va ser iniciada l'any 2009 per l'Institut del Patrimonio Cultural de España (IPCE) i es va acabar l'any 2012. La importància d'aquests materials, l'origen dels quals és conegut perquè provenen directament d'excavacions documentades, va impulsar a procedir amb una restauració i uns estudis tècnics punters. El procés tècnic de rentat, consolidació i restauració va ser complementat amb tot un seguit d'analítiques per tal de conèixer amb més profunditat la producció i cronologia

dels teixits: proves de cromatografia amb tècnica de HPLC capa fina i radiografia i, a més, amb proves de datació per ^{14}C calibrat (AMS). Els treballs de recerca són fruit d'un projecte d'investigació multidisciplinari I+D+I (*Caracterización de las producciones textiles de la tardoantigüedad y Edad Media temprana: tejidos coptos, sasanidas, bizantinos e hispanomusulmanes en las colecciones públicas españolas*. HAR2008-04161) liderat des de la Universitat Complutense de Madrid, on han participat estretament el Museu de Montserrat i jo mateix com a investigador.

L'amic Beneyto

Antonio Beneyto. Cosmos beneytiàno

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Espai d'Art Pere Pruna, 3 d'abril – 6 de juliol

Comissari: Albert Mercadé

La relació de Beneyto amb el MDM va ser catapultada per Mark Moloney, un americà de Saint Louis que als anys 80 vivia a Barcelona i era amic i col·leccionista d'artistes joves i bohemis com ell. Moloney, en tornar al seu país, va portar la seva col·lecció a Montserrat i entre els dibuixos i pintures que ens regalà hi havia una obra de Beneyto. La curiositat ens va portar fins aquest autor i tot seguit nasqué el *feeling*. Beneyto és un home especial en tots els conceptes, un surrealista essencial en la seva biologia, en el seu pensament, en la seva manera de parlar i en la seva manera d'estimar i d'entendre l'amistat. És un heterodox nat però amb ànsies de superar les realitats massa properes i mesquines, i això li proporciona una aura mística que el fa ser un profeta simpàtic, no de calamitats sinó de visions insospitades en les quals el bé i el mal lluiten o més aviat juguen entre ells. És la vida.

Feia anys que teníem aquest deute amb Beneyto. Va tenir una greu malaltia i se n'ha sortit. Vam creure que era el moment que l'amistat entre Beneyto i el MDM es reflectís no solament en les visites i els dibuixos que ens regalava sinó també en una exposició antològica o, més aviat, ontològica del que és, del que pensa i del que crea, incessantment, desordenadament, tot i que amb una lògica interna contundent aquest volcà en continua erupció que és l'entranyable Antonio Beneyto.

Cosmos beneytiàno

Albert Mercadé

Comissari de l'exposició

Creador fluídic, cosmogònic, polièdric, polifònic, transhistòric, subterrani, postavantguardista, posthumanista, *postista*, en suma, tot ell, Antonio Beneyto és l'artista contemporani nostrat més compromès amb la causa surrealista.

Manxec de naixement, *barrigoticista* d'adopció, la seva set d'engendrament es manifesta prematurament en la disciplina de les lletres, escrivint a doll poesia i prosa, però també exercint com a editor, a Mallorca, conseller àulic de Camilo José Cela en els *Papers de Son Armadans*. Fins que el poeta Juan Eduardo Cirlot, en un article a *La Vanguardia* de 1969, reivindica l'escriptor també com a dibuixant meteòric —dibuixant

obsessiu però subterrani fins aquella data: "Beneyto fa les primeres passes pel viarany del Laberint, esperem que ell vencerà el Minotaure", advertia el poeta davant la *Sèrie Blava* beneytiàna: el blau dels somnis, del mar, del cel, escenaris inefables sobre els quals l'artista manxec deixa fluir el seu imaginari subversiu i fecund que, des d'ençà, desplegarà sense interrupcions, al llarg de gairebé cinc dècades de trajectòria.

Erràriem si limitéssim l'art de Beneyto —com s'ha fet— al terreny del dibuix i la il·lustració. Com a bon vassall del Surrealisme, el creador viatja a la font primera de l'art —virginal i hermafrodita—, des d'on beu i llisca pel salt d'aigua de la *poiesis*, amb indiferència davant el suport formal: llibres, motlles, sabates, escultures, ventalls, cortines, peus, llenços, llençols, objectes, portes... Tota realitat punxant té interès en ell per a plasmar-hi el seu cosmos, ple de referències de la iconografia onírica ortodoxa: la formiga, la lluna, l'escala, l'ull, el peix, el pèl... Una actitud ensenya del moviment oníric *postista*, el primer corrent d'avantguarda a la Península durant la postguerra, els fundadors del qual —De Ory, Chicharro, Sernesi— consideraren Beneyto com el millor valedor dels seus principis fundacionals, que podem desglossar en cinc constants: llibertat, carrer, inconscient, amor foll i eurítmia.

Erràriem si limitéssim l'art de Beneyto —com s'ha fet— al terreny del dibuix i la il·lustració. Com a bon vassall del Surrealisme, el creador viatja a la font primera de l'art —virginal i hermafrodita—, des d'on beu i llisca pel salt d'aigua de la *poiesis*, amb indiferència davant el suport formal: llibres, motlles, sabates, escultures, ventalls, cortines, peus, llenços, llençols, objectes, portes... Tota realitat punxant té interès en ell per a plasmar-hi el seu cosmos, ple de referències de la iconografia onírica ortodoxa: la formiga, la lluna, l'escala, l'ull, el peix, el pèl... Una actitud ensenya del moviment oníric *postista*, el primer corrent d'avantguarda a la Península durant la postguerra, els fundadors del qual —De Ory, Chicharro, Sernesi— consideraren Beneyto com el millor valedor dels seus principis fundacionals, que podem desglossar en cinc constants: llibertat, carrer, inconscient, amor foll i eurítmia.

El *postisme* de Beneyto és caòtic però també diàfan. Les seves formes emanades de "la caixa forta a doble pany de l'inconscient" (Breton), les traça i delimita amb una transparèn-

cia apol·línia. Podem resseguir amb claredat els seus rostres oblics de mirada egípcia, que es desdoblen com el protagonista d'*Uno, Nessuno e Centomila* de Luigi Pirandello. Personalitats múltiples que brollen d'una unitat, i que dansen dionisiàcament, i que sovint també es transformen: les articulacions del cos es muden cap a formes biològiques, rizomes en creixement subterrani. De vegades, en canvi, trobem els homes figurats en bestiaris, potser per seguir el consell del poeta Hugnet, segons el qual "les bèsties són meravelloses perquè són transparents per dins i per fora". O el de Goya: "*El sueño de la razón produce monstruos*"; bèsties transhistòriques que tan aviat remetent a les figures negres goyesques com als innocents transeünts de la realitat urbana de Nova York o del carrer Rull de Barcelona.

I és que Beneyto és, a tort i a dret, un humanista. Bèstia, mirall, ou o serp, sempre és l'home el que es convoca: home centrifugat, home irritat, en paraules de Montalbán, "històricament horroritzat". I, per sobre de tot, home en zel. L'home de Beneyto és eròtic, agrestament enamorat de la bellesa que, com resava el credo surrealista, "serà convulsa o no serà". La bellesa onírica és la mistificació de la pulsio

d'Eros: l'esgarrifança o la passió per les repressions irresoltes, emmagatzemades en el rebost de l'esperit.

El lliure esdevenir beneytià, en suma, com a llei sobirana; però llei, en definitiva. Creador fluídric que navega —sense enfonsar-se— pels efluvis del temps i l'existència.

Subirachs escultor, obra selecta

Exposició temporal
3 de febrer - 1 de juny

El fet de tenir una gran part d'obra contemporània a l'exposició de Forte di Bard ens va proporcionar l'ocasió d'exposar tot un conjunt d'obra de l'escultor Josep Maria Subirachs en

substitució de les peces prestades. Es tracta d'una veritable antològica de Subirachs ja que les vint-i-cinc escultures de què hem pogut disposar ofereixen una visió molt representativa de les diverses etapes de l'itinerari creatiu d'aquest artista. La seva filla Judit Subirachs-Burgaya ens va ajudar de manera molt decisiva a fer la tria de les peces i a distribuir-les de manera adient.

La mostra comença presentant-nos un petit conjunt de figures femenines que encara respiren les influències noucentistes dels anys quaranta i cinquanta, que tot seguit i de manera gairebé imperceptible desemboquen en un expressionisme més vigorós. Ve després l'opció decidida envers l'abstracció, i encara les tensions de les pines i les falques, l'obsessió per la geometria integrada en una concepció metafísica de la realitat, l'encís del món clàssic, de la seva mitologia i les seves formes més depurades que conformen un repertori nou que inclou la figuració i el joc dels volums encaixats dintre d'una sintaxi plena de cites cultes sovint hermètiques. Tot això i molt més s'ha pogut veure en aquesta "antològica", petita però selecta, mig improvisada per mor de les circumstàncies durant cinc mesos al Museu de Montserrat. (JdC. L)

Ambaixades i ambaixadors

Esprit Montmartre - Bohemian life in Paris around 1900

Schirn Kunsthalle, Frankfurt, 7 de febrer - 1 de juny 2014
Comissari: Max Hollein

La gran exposició d'obres mestres del MDM que hem tingut durant mig any a Itàlia ha provocat, en contrapartida, que el 2014 no hagi estat un any de préstecs temporals nombrosos a altres institucions, com és habitual en nosaltres. Tan sols dues obres de Rusiñol han sortit del museu per formar part d'una exposició temporal fora del país. Es tracta de dues visites de Montmartre, *Rue de l'Abreuvoir* i *Rue Norvins*, de 1890 i 1891, respectivament.

Són dos carrers de Montmartre. L'autor associa la *Rue Norvins* amb el fred i el glaç que va patir a la seva primera estada a la butte l'hivern de 1890; i la *Rue de l'Abreuvoir* evoca per a ell la solitud i el silenci de Montmartre a l'època hivernal, quan a penes hi pugen viatgers i parisencs amics de la gresca. Totes dues imatges evoquen paradoxalment el Montmartre silenciós, tranquil i entristit que el pintor ens presenta com a contrast d'aquell Montmartre accelerat, sorollós i provocador de les nits del barri que tan seduïen la burgesia de l'època.

Les dues obres han estat incloses dins l'exposició *Esprit Montmartre. Bohemian Life in Paris around 1900*, organitzada al Schirn Kunsthalle de Frankfurt, on Rusiñol figurava al costat d'altres artistes propis del Montmartre del tombant de segle com Van Gogh, Picasso, Toulouse-Lautrec o Modigliani. La mostra constava de més de dues-centes obres que, juntament amb fotografies històriques del barri, traslladaven els visitants a l'ambient *montmartroise*, als seus carrers, cafès, cabarets artístics i personatges característics com eren els artistes, les models o els clowns.

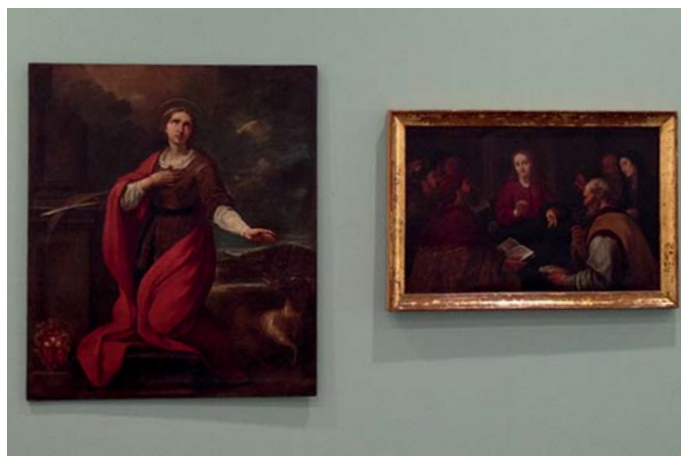
Entre els prestadors d'aquesta exposició, a més del MDM, hi havia el Museu Van Gogh d'Amsterdam, el Museu de Belles Arts de Lió, el Musée d'Orsay, el MNAC, el Centre Pompidou, el Museu del Cau Ferrat, el Museu Boijmans Van Beuningen de Rotterdam i moltes col·leccions privades.

Les Noces de Canà, de Marià Lllavanera

Museu de L'Empordà, Figueres, del 18 de maig al 26 d'octubre de 2014. Organitza: Museu de L'Empordà en col·laboració amb l'Ajuntament de Lladó i el Centre de Restauració de Béns Mòbils de la Generalitat de Catalunya

Amb motiu de la restauració de l'obra de Marià Lllavanera *Les Noces de Canà*, desapareguda fins fa poc i presentada al públic per primera vegada, el Museu de L'Empordà ha organitzat una exposició d'aquest autor en la qual el Museu de Montserrat ha col·laborat amb el préstec de tres obres. Es tracta de dos paisatges, un de *Lladó*, que representa un hort i l'església parroquial al fons, i un altre de molt valent que plasma un paisatge de l'Empordà nu i despul·lat com si hi hagués passat la tramuntana, amb el Canigó nevad que treu el cap a l'horitzó. El tercer és una vista urbana de la Barcelona de la postguerra, encara amb solars balders. Al costat nostre hi vam veure obres procedents del Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, del Museu de Valls, del MNAC i del Museu d'Història de la Ciutat de Girona, i moltes més provinents de col·leccions particulars.

El pintor Antoni Viladomat (1678 - 1755)

Museu de Lleida, del 12 de maig al 2 de novembre de 2014. Comissari: Dr. Francesc Miralpeix

Dins els actes programats per la Generalitat de Catalunya amb motiu de la commemoració del tricentenari de la finalització de la Guerra de Successió, han estat programades quatre exposicions monogràfiques sobre el pintor Antoni Viladomat, coetani als tristos fets de 1714, al Museu d'Art de Girona, al Museu de Mataró, al MNAC i al Museu de Lleida Diocesà i Comarcal. Cada seu mostra aspectes rellevants de la vida i obra d'aquest pintor.

El Museu de Montserrat ha col·laborat concretament en l'exposició de Lleida amb el préstec de l'obra *L'infant Jesús entre els doctors de la Llei*, una obra singularment bona en el conjunt de l'obra del mestre. El MNAC ha enviat a Lleida sis de les vint teles de gran format que conformaven el cicle de la Vida de Sant Francesc de l'antic claustre franciscà de Barcelona, que és considerat el conjunt pictòric més important de la pintura catalana d'època barroca. Com a novetat de l'exposició lleidatana, hi ha també dues pintures recentment restaurades de les carmelites descalces de Lleida, l'esplèndid *Sant Sopar*, una de les millors peces del pintor, i una *Santa Quitèria* davant d'una vista inèdita de la Lleida del segle XVIII.

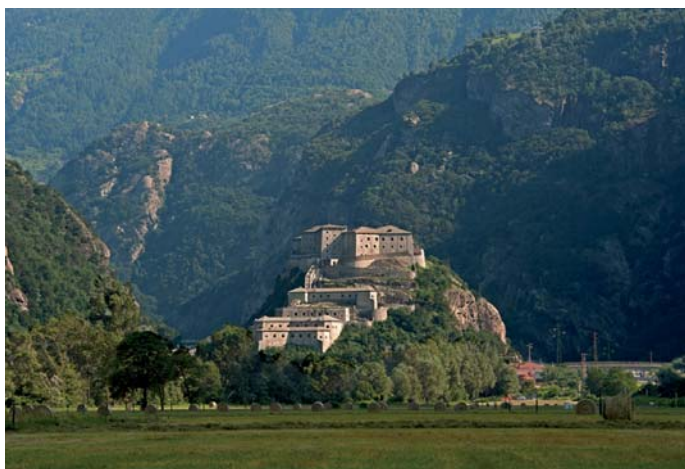
Ens agrada particularment ser presents en aquesta mostra tan significativa i a la capital de les Terres de Ponent.

Les nostres exposicions surten fora

Montserrat. Opere maggiori dell'Abbazia

Forte di Bard. Vall d'Aosta. 31 de gener – 2 de juny de 2014.

Comissaris: Josep de C. Laplana i Gabriele Accornero

Una operació major amb les obres majors del MDM

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat i Comissari de l'exposició

Des de l'any passat ja anàvem filtrant a *El Propileu* notícies de quan aquesta exposició dels millors materials del MDM a Forte di Bard era només un projecte. Ara és una realitat d'aquelles que valen la pena i justifiquen els grans treballs que han comportat. El primer i el més delicat va ser la selecció, sempre complicada i discutible, dels materials que podíem considerar *opere maggiori* per conformar una exposició amb cara i ulls. Ja de bon antuvi ens vam fixar el *numerus clausus* de cent obres. Des de Forte di Bard volien noms que tinguessin ressò internacional. Des de Montserrat també, però d'una altra manera; volíem sobretot exportar a un lloc emblemàtic d'Europa, estretament relacionat amb Suïssa, amb la França Alpina, amb Liechtenstein i amb el Tirol, la fesomia més bonica i amable de la cultura catalana en diàleg i en osmosi permanent amb l'europea. Ho hem aconseguit, us ho podeu ben creure. Organitzar una exposició com la nostra té semblances amb el muntatge d'una òpera. Ha d'haver-hi les dives i els tenors que cantin la seva ària de lluïment però l'important és la correcta conjuminació de solistes amb un cor de bona qualitat que fa de coixí i que tots conformen un espectacle

de gran envergadura, que explica un missatge interessant i que fa passar una estona agradable, i si pot ser inoblidable. Construir aquesta "òpera" és un treball ardu, delicat, però també apassionant. Val a dir que tots els qui hi hem col·laborat ens ho hem passat fenomenal.

Un altre treball important ha estat la substitució de les obres prestades amb altres del dipòsit de reserva que esperaven l'oportunitat de jugar en paritat de condicions amb les que habitualment es troben en exposició permanent. Sortosament la reserva del Museu és quantiosa i de bona qualitat, talment que no han quedat forats buits. A mesura que despenjàvem quadres per a Forte di Bard, anàvem reorganitzant els espais i informàvem de les obres que viatjaven i de les noves que entraven. Això ens ha permès, mancats com estem d'espai, d'arranjar nous àmbits monogràfics com el que hem dedicat al premodernista Joan Roig Soler, o a la segona època de l'Escola d'Olot dels anys vint al trenta del segle passat, sense oblidar les obres singulars, algunes de les quals, com la *Juliet* de Francisco Pradilla, amb la qualificació d'estrena.

L'aventura més delicada va ser la de l'embalatge i transport, a càrrec de l'empresa Feltrero. Era la partida més costosa de l'exposició i la que sovint ocasiona més contrarietats. En el nostre cas, la dificultat principal va ser la ubicació estratègica del Forte en una muntanya escarpada i amb una carretera estreta que fa ziga-zaga on els dos grans camions climatitzats i de seguretat on viatjaven les nostres obres no podien arribar. Tots aquests reptes, ja coneguts per endavant, van ser resolts amb gran professionalitat per Jesús Alcantarilla, Director de Seguretat de Montserrat, i per l'excel·lent equip de Feltrero, que van carregar i descarregar les caixes les vegades que calien per a fer-les arribar, per mitjans més àgils i segurs, fins al castell. Val a dir encara que el comboi va sortir de Montserrat escortat per la Policia Nacional fins a la Jonquera i per l'empresa de seguretat Prosegur de França i d'Itàlia fins arribar a la destinació.

Una de las tasques més espinoses amb què es troba el comissari d'una exposició és la d'enquibir les obres i el discurs que vol transmetre en un marc arquitectònic predeterminat que marca i condiona enormement el discurs. A Forte di Bard aquest marc era el destinat als canons defensius –Il Cannoniere– al voltant de la plaça d'armes, d'uns murs de 2,20 metres de gruix i uns espais molt fragmentats. Vam haver de fer la selecció i d'articular l'exposició en funció d'aquest espai i vam crear set àmbits. Un primer estava dedicat a la pintura medieval i a la imatge de la Mare de Déu de Montserrat. El segon és el de la pintura italiana del Renaixement al Barroc: Andrea da Salerno, Marco Pino, Caravaggio i els caravaggescs, Sassoferrato, pintura napolitana i vèneta. El tercer era dedicat al Realisme de Martí Alsina, a Fortuny i a la pintura clara dels premodernistes. El quart era exclusivament dels modernistes amb Ramon Casas i Rusiñol com a caps de brot. El cinquè era el dels postmodernistes Mir i Nonell i altres pintors formats a París. El sisè era el més variat, puix que anava des del Noucentisme de Sunyer i passant per Torres Garcia i d'altres, arribava a Picasso, Dalí i les avantguardes de Rouault, Poliakov, Joaquim Chancho i Sean Scully. El setè i últim tenia il·luminació especial perquè el vam dedicar al dibuix des del Modernisme fins a les avantguardes in-

ternacionals. Des del meu despatx del Museu vaig controlar la instal·lació pas a pas, que era duta a terme per la nostra conservadora Montse Marín i per l'equip de muntatge de Forte di Bard coordinat per Chantal Cerise.

Gabriele Accornero, *Consigliere Delegato* amb funcions de Director de Forte di Bard, va organitzar l'*evento* disposant d'un gran estoc de *marchandises* referents a l'exposició i a Montserrat, que ens van sorprendre per la creativitat i pel bon gust. Gabriele és un mestre de les relacions públiques i del màrqueting. La inauguració va ser fabulosa i àdhuc una mica teatral, sistematitzada en dos àmbits ben diferents. Per un costat hi anava la premsa en els tres blocs lingüístics: els italians, els francesos i els catalans. Per un altre ben diferent, les personalitats i les institucions. En el nivell dels periodistes es discutien i es tractaven els temes culturals amb uns diàlegs sorprenentment picants i aguts i en tot moment molt interessants i d'alt nivell. En l'àmbit de les autoritats predominaven els interessos institucionals i l'ocasió de crear lligams d'amistat i col·laboració per mitjà de la cultura. Tot i que nevava copiosament i l'accés al castell era molt difícil, la sala d'actes on se celebrava la inauguració es trobava plena de gom a gom. Presidien l'acte *ex aequo* el President de la

Regió Autònoma de la Vall d'Aosta i de l'Associació Forte di Bard, el Sr. Augusto Rollandin, i l'abat de Montserrat, P. Josep Maria Soler. El president no parava de fer al·lusions i comparacions entre Aosta i Catalunya, afinitats i diferències i la bona sintonia que, des del temps de la lluita antifranquista amb l'Abat Escarré, hi ha hagut entre elles. El P. Abat va parlar de Montserrat com a fogar de fe i de cultura i del seu arrelament al país, i encara de l'ànima romana i italiana del benedictinisme, tan present a Catalunya com als Alps. Una estrella invitada de gran pes va ser el Prior de Bose, Enzo Bianchi, que és membre del Consell de Forte di Bard, amic de Montserrat des de fa molts anys i el detonant que va provocar l'esdeveniment que estàvem celebrant. I encara caldria esmentar Mme. Isabel Maeght que des de París orienta la política cultural de Forte di Bard. A tots els qui vam viure aquella tarda del 30 de gener al Forte di Bard ens va deixar un record molt especial, pel marc escenogràfic i per les circumstàncies. Aquell ambient em feia pensar en el castell de Ludwig de Baviera o, reculant més enllà i en un nivell molt més privat, en el Congrés de Viena de 1814, quan tothom tenia la idea que s'acabava una època i en començava una altra en què tot era possible.

L'exposició de Forte di Bard, a la premsa

Raül Maigí

Auxiliar de direcció MDM

Una exposició internacional és sempre un esdeveniment de primer nivell en l'agenda artística del país. I encara més en aquesta època de vaques magres, en què el calendari d'exposicions de la gran majoria d'institucions culturals s'ha ressentit molt a causa de la crisi econòmica, i no hi ha tants projectes d'envergadura com passava fa uns anys. És normal, doncs –i n'estem agraïts–, l'interès que han mostrat en general els mitjans de comunicació respecte de l'operació de Forte di Bard, no només *in situ* en la inauguració de l'exposició a la Vall d'Aosta, sinó també durant els preparatius i la important reestructuració del museu per mantenir una oferta artística de qualitat a Montserrat malgrat el préstec de cent grans obres.

La premsa nacional va fer bones prèvies de l'anada a Forte di Bard. El Museu de Montserrat és un prestador habitual d'obres a museus d'arreu del món, però això era extraordinari, atès que es tractava del primer gran salt internacional del museu, amb una mostra de grans dimensions que en reunia el bo i millor. Les primeres van ser Montse Frisach d'*El Punt Avui* i després Teresa Sesé de *La Vanguardia*, dues destacades periodistes d'art de la premsa catalana. *El Punt Avui* va publicar dues pàgines abans de Nadal amb un reportatge a doble pàgina i crida a la portada, i el mateix va fer *La Vanguardia*, encara que en aquest cas la informació es va decantar cap a la importància de les donacions al MDM, atès que el gruix de donacions que rep el museu ha permès realitzar una operació com aquesta. Un equip de TV3 va enregistrar el moviment de peces previ al viatge, amb una informació de Jordi Viader que va aparèixer al TN Vespre. També la ràdio, poc habitual als museus per les característiques pròpies del mitjà,

hi va ser present, amb un bon reportatge a Catalunya Informació a càrrec d'Estel Batet. Altres mitjans es van fer ressò de la notícia, remarcant la idea que el museu no quedava pas buit, sinó que el fons propi permetia cobrir les vacants de les obres que marxaven: "Montserrat ensenya quadres poc vistos de Casas i Rusiñol", destacava Toni Mata al *Regió 7*. L'operació de Forte di Bard, doncs, oferia al visitant la possibilitat de veure el museu d'una altra manera o, dit amb altres paraules, de conèixer un museu *diferent*, habitualment amagat a les sales de reserva. També al *Regió 7*, Xavier Gual ressaltava en un article d'opinió la valentia del MDM per executar una acció com aquesta.

El departament de Comunicació de Montserrat, dirigit per Òscar Bardají, va coordinar l'operatiu de premsa a Forte di Bard. Per als periodistes sempre resulta atractiu poder fer un viatge a l'estranger per cobrir una informació d'aquestes característiques, i més en aquests temps. Diversos periodistes catalans de premsa escrita i televisió van viatjar a Itàlia per assistir a la inauguració de la mostra, i n'haurien estat més si les condicions pressupostàries ens ho haguessin permès, però l'organització de protocol dels italians exigia uns límits. La comitiva va arribar a Torí al matí, amb fred intens i enmig d'una copiosa nevada. El trajecte des de l'aeroport fins a Bard va permetre copsar la blancor del paisatge del nord d'Itàlia a finals de gener. Un cop al Forte, havent dinat, el P. Josep de C. Laplana, director del museu, va atendre els mitjans italians, francesos i catalans amb explicacions exhaustives del perquè d'una exposició com aquesta, i va aprofundir en detalls de les obres mestres de l'abadia que han lluit a la sala *Cannoniere* del Forte. Per als organitzadors italians va resultar sorprenent constatar que alguns periodistes catalans desconexien el fons del Museu de Montserrat. Malau-

radament és així, però en això treballem incansablement, per donar a conèixer la institució i els seus fons.

No cal dir que el 31 de gener les cròniques van ser àmplies i generoses destacant l'aventura italiana del MDM. Però ens fa especial il·lusió el ressò a nivell internacional, especialment a la premsa italiana. L'exposició *delle opere maggiori* del Museu de Montserrat a la Vall d'Aosta ha merescut cròniques generoses a diaris tan reputats com *La Stampa* o *La Repubblica*. *La Stampa*, un dels diaris de referència d'Itàlia, va dedicar el 4 de febrer un quadernet especial de vuit pàgines a l'exposició, amb articles d'Enzo Bianchi, Gabriele Accornero i del P. Abat Josep M. Soler com a organitzadors, i cròniques de Fiorella Minervino, Marco Vallora, Manuela Gandini i Francesco Poli, il·lustrat amb múltiples fotografies. També l'edició de Torí de *La Repubblica* va fer un reportatge monogràfic de quatre pàgines destacant que per primer cop s'exposaven fora del país els *capolavori* de Montserrat. També se n'ha fet ressò la Rai, tant a la ràdio com a la televisió, amb reportatges que Forte di Bard ha donat a conèixer a través de les xarxes socials i del seu web.

En aquest ecosistema viral actual que propicia Internet, no cal dir que la mostra montserratina ha aparegut a infinitat de llocs web, més o menys especialitzats, d'aquí i d'arreu. Una de les ressenyes més extenses i treballades, aprofundint en el catàleg de l'exposició, i que aporta prestigi al Museu de Montserrat, és la de Bénédicte Bonnet Saint-Georges, a *La Tribune de l'Art*, publicada en francès. També en francès, podem subratllar l'article de Pierre Barbancey a *L'Humanité*, que escrivia: "*Une formidable 'mise en bouche' –si l'on ose dire– pour une exposition qui recèle bien des surprises*". D'altra banda, el web Conceptual Fine Arts va publicar a principis de febrer una entrevista amb el P. Abat en anglès junt amb un ampli resum fotogràfic de l'exposició.

Des del Museu de Montserrat tenim diferents vies de comunicació obertes permanentment, que ara hem reforçat gràcies al nou web www.museudemontserrat.cat, però és evident que una iniciativa com aquesta que hem dut a terme a Itàlia ens ha permès guanyar visibilitat internacional. Sortir de casa, tot sovint, és una manera que et reconguin més també els de casa, encara que sembli paradoxal. En aquest sentit, l'exposició *Opere maggiori dell'Abbazia* ha estat també una plataforma de promoció de primer nivell per al conjunt de la cultura catalana, representada tant pel monestir de Montserrat com a institució com també per les obres dels grans mestres de la nostra pintura (Rusiñol, Casas, Mir, Nonell, Dalí, Picasso...) que a hores d'ara ja han tornat a casa i estan de nou a disposició del públic que visita Montserrat.

El catàleg de l'exposició del MDM a Forte di Bard

Bernabé Dalmau
Monjo de Montserrat

Montserrat. Opere maggiori dell'Abbazia Forte di Bard editore, 2014.
239 pàgs, copiosament il·lustrat, 29 x 24 cm,
coberta de tapa dura amb tres dissenys diferents.

La Vall d'Aosta conté un racó singular anomenat Forte di Bard que deu el nom a un castell que domina el poblat i que pot suggerir un cert paral·lel amb Montserrat a causa de la situació elevada i les escomeses fetes per les tropes napoleòniques. Actualment la fortalesa torna a lluir tot formant un espai cultural privilegiat, envoltat com està pel veïnatge de França i Suïssa.

La proximitat del monestir de Bose, fundat per Enzo Bianchi, ha propiciat aquesta mostra, la més nombrosa i més qualificada que hagi sortit mai del Museu de Montserrat, cada vegada més conegut i valorat. I així ha estat possible el miracle de poder contemplar les millors obres de l'esmentat Museu –el títol de l'exposició no és gens exagerat– durant quatre mesos. Consultant el magnífic catàleg que ressenyem, el visitant assidu del Museu montserratí assentirà a l'afirmació sense vacil·lar.

El qui visiti l'exposició o el lector del catàleg que desconegui la història de la formació del Museu trobarà en les pàgines de l'actual director, Josep de C. Laplana, la narració de moltes vicissituds de la constitució de la col·lecció actual que expliquen la diversitat de les seves seccions, a partir d'aquell Museu Lapidari que els monjos restauradors del monestir emprangueren. Ell mateix és l'autor del comentari a cada peça.

El llibre, però, s'obre amb l'explicació que el president de l'Associació Forte di Bard, Augusto Rollandin, dóna de com s'han

distribuït en set sales les obres exposades, agrupant-les en períodes d'acord amb la història de l'art. El conseller delegat de l'associació, Gabriele Accornero, conta els seus contactes amb Montserrat que, per la mitjanceria d'Enzo Bianchi, han fet realitat el somni de l'exposició.

A l'abat Josep M. Soler li ha correspost descriure un tema molt car a ell com és el del servei a la cultura per part de l'Abadia que regeix. I ho fa a partir de quatre anomenats perímetres culturals que la caracteritzen, que són el *Scriptorium* derivat en impremta i editorial, l'Escolania ja constatada al segle XIV i igualment florent avui dia, el Museu pròpiament dit i la Biblioteca. I fa veure com tot aquest patrimoni cultural, a través d'una responsable conservació i de l'oferta als qui el volen conèixer i beneficiar-se'n, no està en contradicció amb un monaquisme plenament adaptat als nostres dies.

Una síntesi doctrinal de tot el que pot donar la mostra la teixeix l'esmentat prior de Bose quan, sota l'epígraf "Refugium Pulchritudinis", inscriu la col·lecció de Montserrat en el cor de la història de l'Abadia. Fa veure com les obres representades ofereixen un recorregut que afecta alhora la història del pensament humà i la manera d'expressar-se cada artista acollit al recer del monestir. Ho resumeix dient: "Aquesta col·lecció és una cruïlla de mirades que ens permet d'aturar-nos en les afinitats, en els seus canvis, en les seves contradiccions que les diverses èpoques històriques han transformat en imatges i en imaginari".

El catàleg s'articula en els set àmbits de què consta l'exposició. El primer està dedicat a l'Art Hispànic, amb obres de l'Edat Mitjana, i a Montserrat, amb pintures del Renaixement i el Barroc. El segon, *Del Renaixement al Neoclàssic*, conté fonamentalment les millors obres de pintura italiana: Andrea da Salerno, Marco Pino, Caravaggio, Tiepolo i d'altres. Amb el tercer àmbit comença el relat, gairebé cronològic, de la pintura catalana moderna. El Realisme i el Naturalisme estan representats bàsicament per Marià Fortuny, Martí Alsina i Joaquim Vayreda. Segueix el sector dedicat als impressionistes francesos: Sisley, Monet, Degas, Pissarro i el singular Singer Sargent. El cinquè àmbit correspon al modernisme català, amb pintures de Rusiñol, Casas, Gimeno, Cusachs, Baixeras i d'altres. El postmodernisme ocupa el sisè apartat, al qual l'autor dóna especial importància perquè a partir d'ell arrenca l'art més contemporani, que té com a preludi les simfonies cromàtiques de Mir, els excessos de Nonell i les visions nocturnes d'Anglada Camarasa. Tanca el catàleg i l'exposició el capítol dedicat al Noucentisme i a les avantguardes internacionals, amb noms tan significatius com Torres García, Rouault, Picasso, Juan Gris, Metzinger, Dalí, Poliakoff, Tàpies, Chanco i Sean Scully. No cal dir que aquests noms, amb la imatge de llurs obres perfectament reproduïdes, i la

ressenya que les explica en italià i anglès, fa impressió i dona una idea molt justa del que és el Museu de Montserrat.

Essent les coses així, el lector i la cultura catalana agrairan l'esforç de fer conèixer aquesta selecció de patrimoni cultural montserratí al cor d'Europa i agermanar una vegada més Montserrat amb els pobles europeus.

Art oriental a Andorra.

Cultures asiàtiques. Fons del Museu de Montserrat

Montse Marín

Comissària de l'exposició

Cultures asiàtiques. Fons del Museu de Montserrat
Centre d'Art d'Escaldes-Engordany (CAEE), Andorra

Del 30 de maig al 20 de setembre de 2014

Comissària: Montse Marín, conservadora del MDM

El passat 29 de maig al Centre d'Art d'Escaldes-Engordany vam inaugurar l'exposició *Cultures asiàtiques. Fons del Museu de Montserrat*, una mostra que aplega gran part de la col·lecció asiàtica de l'Abadia.

El Museu de Montserrat és conegut mundialment per les seves obres singulars de grans autors com Caravaggio, Monet, Sisley, Degas, Picasso i Dalí i sobretot per l'extraordinària col·lecció d'art català dels segles XIX i XX. Però des de la seva fundació, el nostre museu ha tingut també interès per l'arqueologia, que començà amb el món bíblic i s'ha anat estenent cap a altres cultures com ara l'art precolombí i també l'art asiàtic.

L'art asiàtic a Montserrat, tot i que no és tan copiós com el d'altres seccions, forma una col·lecció cada vegada més extensa i variada. Fa cent anys d'art asiàtic a Montserrat només

hi havia un parell de peces que va adquirir el P. Abat Marçet en els seus viatges a Filipines. La resta ha estat fruit de diverses donacions que han arribat circumstancialment sense que Montserrat les hagi procurat intencionadament i formant part de llegats o donacions més extenses. Per exemple, quan el llibreter de París Just Cabot plegà la seva llibreria de vell portà a Montserrat un important estoc de llibres i gravats, entre els quals es trobava el magnífic recull de gravats japonesos originals i d'un valor enorme. Les altres peces tenen un origen semblant. Però sumades totes ens permeten afaïçonar aquest conjunt de cultures asiàtiques on trobem peces de gran valor arqueològic per la seva antiguitat i la seva raresa, i també altres molt interessants, perquè són característiques de la cultura a la qual pertanyen.

L'exposició d'Andorra està formada per trenta-dues obres, algunes de les quals són donacions recents o bé no havien estat exposades mai al públic. És el cas dels gravats japonesos: setze estampes Ukiyo-e que van arribar a Montserrat l'any 1962. La meitat són obra d'Ando Hiroshige, el *Velázquez* del gravat japonès.

L'Ukiyo-e recull paisatges típics dels voltants d'Edo, l'actual Tòquio, vistes de barris i de personatges coneguts de la ciutat, dones belles i actors de teatre. Són un cant a la vida plaent que distreu dels problemes quotidians i mostra el gust pel *carpe diem*, propi de l'emergent classe

mitjana, formada per artesans i mercaders, de la nova capital del Japó. Hiroshige fou, juntament amb Hokusai, principalment un artista paisatgista. Aconseguí en els seus gravats una gran qualitat tècnica sobretot en el tractament del color, buscant recrear tonalitats que suggerissin diferents moments del dia, tant escenes nocturnes com d'albada, que impactaren alguns impressionistes com Toulouse-Lautrec o Van Gogh.

Altres novetats importants de l'exposició són les peces procedents del Nepal. Especialment crida l'atenció una gran escultura en fusta, donada per l'amic Santi Espàrrrech, d'un personatge masculí en actitud orant, de la qual ja en vam parlar anteriorment (*El Propileu* - 13, pàgs. 20 i 21). Es fa admirar l'orna-

mentació treballada del mantell del suposat monjo budista, esquitxada d'incrustacions de cristalls de colors, que contrasta amb el posat absent i humil de la figura. Constitueix una altra novetat la donació que ens va fer fa poc el jove Daniel Ca-

selles en nom del seu avi, Amador Viñolas Feliu, i que veu la llum per primera vegada a Andorra. Es tracta d'un manuscrit en paper, escrit en sànscrit, que està traduït un professor de la Universitat de Benarés. Un amic nostre especialista en literatura budista de la Universitat de Cambridge ens ha informat que es tracta d'una tipologia de llibret anomenada *thyasapu*, que es caracteritza perquè els fulls s'encolaven uns amb els altres per poder ser plegats com un acordió. Aquest format era utilitzat per a textos molt funcionals que necessitaven d'un ús àgil, com aquest, que correspon a un manual sobre com dur a terme un ritual d'adoració al futur buda Agastya.

Són també interessants les tres pintures *tanka* tibetanes sobre seda, que ens ha donat també Daniel Caselles, per la seva iconografia lligada amb el budisme tântric, d'explosió de color i moviment, que contrasta plenament amb el budisme més clàssic de formes, aquell que respira el buda daurat de Tailàndia, transmetent sensacions de quietud i pau interior.

Hem organitzat l'exposició andorrana en àrees geogràfiques, i tenen un protagonisme especial les cultures de la Xina, el Japó i el Nepal, que són les que aporten més peces. Però també són significatives les obres procedents de l'Índia, que ens apropen a un art profundament lligat al sentiment religiós hinduista. Destaquem l'escultureta de bronze de Shiva, farcida de petits detalls i treballada ben delicadament, i també el relleu de pedra volcànica de Vishnú. La pintura sobre paper amb l'escena del caçador de senglar és, en canvi, exemple directe de la cultura islàmica al nord de l'Índia, fortament influenciada per l'art persa.

El recorregut per l'exposició permet al visitant endinsar-se en el ric patrimoni iconogràfic de l'Extrem Orient, on el sentiment religiós és latent i part pràcticament indissoluble de les seves produccions artístiques, viatjant per un espai de temps ampli que abraça des del segle IV a.C. fins al segle XX.

A l'acte d'inauguració, presidit per la Consellera de Cultura del Comú d'Escaldes-Engordany, Núria Barquín, hi assistiren també altres autoritats del Comú com el Conseller de Turisme, Eduard Molné, i responsables del Centre d'Art, a més d'un bon nombre de periodistes.

Aquesta és la quarta vegada que les col·leccions del nostre museu creuen la frontera i es poden veure a Andorra. El patrimoni artístic que custodia el nostre museu és molt variat i, mancats d'espai com ens trobem, no el podem exposar permanentment com ens agradaria. Per això aquest tipus d'exposicions que surten fora de Montserrat tenen la funció de fer conèixer de manera ordenada i sistemàtica el patrimoni forçosament amagat i posar-lo al servei del públic. Representen també una ocasió molt bona per estudiar i restaurar les peces que prestem. I els nostres amics andorrans ho saben i ens ajuden.

El MDM restaura La “Pageseta” de Joaquim Ros

El gener de 2011 van arribar al MDM un conjunt d'escultures que provenien del taller de l'escultor Joaquim Ros (1906-1991) que ens van fer arribar els seus fills Berta i Joaquim. Per manca de lloc al museu, hem destacat una escultura que hem de-

nominat *Pageseta*, que és un guix de 148 x 42 x 29 cm, a la recepció de l'Hostal Cisneros de Montserrat, perquè el públic la pugui veure i fruir-ne. Naturalment, després de tants anys al taller de l'artista ha calgut netejar-la i restaurar-la. Aquesta operació l'ha dut a terme Voravit Roonthiva. Fonamentalment es tractava de brutícia superficial i la restauració ha estat molt

simple. Hem procurat que restessin visibles els punts i les marques en llapis que portava el guix, a partir del qual es va fer l'escultura definitiva en pedra, que no sabem on és.

Restauracions de materials asiàtics per a l'exposició d'Andorra

L'Orant

Els préstecs i les exposicions del MDM que van a fora constitueixen una oportunitat molt bona per restaurar el nostre patrimoni. Gisela Bosom ha restaurat l'escultura tibetana L'Orant, talla de fusta policromada amb incrustacions de vidre de

colors, 41 x 47 x 100 cm, de la qual us n'hem parlat a bastament. La feina principal ha estat de consolidació, neteja i reintegració de les capes de preparació i de policromia que s'havien perdut.

Pintures sobre seda

Gisela Bosom també va ser l'encarregada de posar a punt les tres pintures tibetanes sobre seda que formen part de l'exposició d'Escaldes-Engordany. En primer lloc va caldre eliminar les restes d'adhesiu i escuma del revers de les teles, per procedir després a la neteja de la policromia i la definitiva reintegració de les pèrdues puntuals de policromia seguint el criteri il·lusionista.

Estampes japoneses

Carme Bello i Àngels Borrell d'Estudi B2, especialistes en paper, han restaurat íntegrament la col·lecció d'estampes japoneses. La primera operació va ser desenganxar els gravats de la cartolina en la qual estaven adherits per evitar l'acidesa i les tensions. Després, la neteja en sec, la desacidificació, la consolidació dels petits estrips i forats dels marges amb la conseqüent reintegració de les zones perdudes i l'aplanament sota pes, evitant la premsa, per conservar el gramatge original.

Manuscrit sànscrit

Les mateixes Carme Bello i Àngels Borrell han dut a terme la restauració del llibret de tipus *thyasapu* de Nepal, del qual ja hem parlat anteriorment. Aquesta restauració ha estat molt més laboriosa del que semblava a primera vista perquè el paper i els altres materials són molt diferents als que existeixen en les nostres latituds i, a més, el llibre es trobava en un estat de conservació bastant deficient, amb brutícia incrusta-

da dins les fibres del paper, excrements d'insectes, forats de corc, pèrdues de suport, arrugues, i les tintes de les il·lustracions es trobaven corregudes i esvaïdes segurament a causa

de la humitat. Carme i Àngels han treballat de valent per esmenar aquestes deficiències i el llibre que presentem emmarcat novament entre vidres ha recuperat tant com ha estat possible la seva integritat.

El llibre de registre. Les últimes donacions

El claustre vell de Montserrat,
de Joaquim Vayreda

L'amic Josep Bracons, assessor del nostre museu, ens va advertir fa uns mesos que en una subhasta barcelonina hi havia un Vayreda amb una vista del Montserrat antic. Vam passar la informació a les instàncies superiors i aquestes, al Patronat de la Muntanya de Montserrat. Amb sorpresa satisfactòria el

Patronat va trobar que les condicions eren molt acceptables i va adquirir aquesta obra per a Montserrat.

És una obra menor, és a dir, una mena d'esbós (oli sobre cartó, 30 x 25 cm.), segurament, fet a partir d'una fotografia que havia pres l'autor en un dels seus freqüents viatges a Montserrat i ens mostra l'estat ruïnós en què es

trobava el santuari després de la destrucció napoleònica i de la confiscació de Mendizábal. Representa les restes del claustre gòtic i porta la data de 1871, és a dir, quan es congruïa la

Tercera Guerra Carlina, en la qual es trobaven implicats Joaquim Vayreda i el seu germà Marià. És també l'any del seu primer viatge a París, on coneix de primera mà L'École de Barbizon.

En tota la pintura de Vayreda sempre hi ha un rerefons ideològic: les ruïnes monàstiques equivalen a una proclama de principis que culpen el liberalisme centralista i desaprensiu dels desamortitzadors de destruir l'ànima del catalanisme més genuí, i de tallar les arrels culturals (llengua, tradicions, història, art) en pro d'un cosmopolitisme gris i amorf.

La Incògnita de Núria Tortras

En la primavera del 2012, l'escultora Núria Tortras ens va venir a veure per oferir-nos una escultura seva que ella s'estimava particularment. La vam anar a veure *in situ* i ens vam trobar amb una esplèndida figura femenina de marbre molt dens i de gairebé dos metres d'alçada, que ella tenia al jardí de casa. Núria era una escultora deixeble de Joan Rebull amarada de l'esperit postnoucentista del seu mestre, que ella va reeixir a fer reviure, sobretot en els nus femenins de noies que volen plasmar el mite català mediterrani de "La ben plantada". La greu dificultat que teníem per donar curs accelerat a la donació era que els arquitectes ens van dir que

el terra del nostre museu, recordeu que és un pis en suspensió, no aguantaria tant de pes. Mentrestant la Núria va morir el juliol del 2013 i arribat el moment d'executar el seu testament ens havíem de decidir a acceptar la donació o a renunciar-hi. Vam haver d'estudiar i de cercar solució als problemes tècnics del trasllat i de la ubicació definitiva de l'escultura de la Núria, que finalment va trobar lloc a l'exposició permanent del Museu, puix que no pesava tant com els tècnics havien calculat. Núria havia posat la nostra escultura com a peça em-

blemàtica seva a la portada de la seva monografia, editada a Àmbit el 1999, amb la fitxa tècnica: *Incògnita*, 1982, marbre, 192 x 62 x 47 cm, que nosaltres hem assumit i hem inventariat amb el Número de Registre 100.818.

Un “Simó Gómez” de la família Montsalvatge

L'arquitecte Xavier Montsalvatge, fill del músic i compositor Xavier Montsalvatge, ens va venir a veure i ens va explicar les

motivacions que l'impulsaven a donar un quadre de la seva propietat al Museu de Montserrat. Montsalvatge, fill, d'infant ja va rebre l'herència del pintor Lu Pascual, casat amb una germana de la seva àvia, dels quals era fillol i tots estaven vinculats amb la ciutat d'Olot. Entre els quadres

rebut hi havia el que ens han donat, *Senyora de la mantellina*, 44,5 x 37 cm, una obra de Simó Gómez signada i datada el 1867. Lu Pascual la va adquirir de Teodora Gómez Polo, germana de l'autor, amb motiu de l'Exposició Municipal d'Art, organitzada el 1923 per la Junta de Museus, que va dedicar tota una sala a aquest pintor i que va significar el seu “descobriments” per a la història de l'art català. L'Anuari de les Arts Decoratives d'aquell any va dedicar a Simó Gómez un article molt ben il·lustrat on va incloure la reproducció del quadre que acaba d'arribar al Museu de Montserrat i ens diu la identitat de la *Senyora de la mantellina*, que es deia Joaquina de Miguel.

Més fotos de Francesc Esteve

Des que va exposar a l'Espai d'Art Pere Pruna l'estiu de 2013, el fotògraf sabadellenc Francesc Esteve ha lligat amb nosaltres una gran amistat i puja a visitar-nos sovint. El proppasat mes de març, però, va venir amb una altra carpeta de fotografies seves històriques, i en va fer donació al Museu. També va manifestar el seu agraïment regalant-ne algunes per al personal del MDM.

Un “Crist” de Joan Lleó

Mireia Lleó Bertran, filla del pintor Joan Lleó, ha portat a Montserrat un quadre religiós del seu pare, que havia estat amic de Jordi Sarsanedas i col·laborador en alguna ocasió de la nostra revista *Serra d'Or*. Lleó va pintar a l'església de Betlem i a la parròquia de la Mare de Déu de Montserrat de Barcelona. És un pintor molt digne que va col·laborar intensament en la renovació de l'art religiós a Barcelona en els anys del Concili. L'obra *Crist* (1965) és un acrílic sobre taula, 100 x 50 cm, que va participar a l'Exposició Internacional d'Art Sacre de Barcelona de 1965.

Quatre peces tibetanes

A final de març el jove Daniel Caselles ens va proposar de fer una donació de quatre peces d'art asiàtic que havia rebut del seu avi, Amador Viñolas Feliu. La motivació era el desig d'honorar la memòria del seu avi i la confiança i estima que li mereixia el Museu de Montserrat. Aquesta donació ens va venir

en un moment molt escaient puix que estàvem preparant l'exposició d'art asiàtic a Andorra. Les vam fer estudiar i han resultat ser peces realment interessants. Són tres pintures *tanka* tibetanes sobre seda de 35,3 x 30 cm. del segle XIX de temàtica budista, i un manuscrit il·lustrat escrit en sànscrit, també del segle XIX, procedent també del Nepal.

Quatre escultures dels Ventalló-Givanel

Eulàlia Ventalló i Givanel, que va ser membre del Consell de redacció de *Serra d'Or*, ens ha fet arribar quatre escultures que tenia la seva família i que ha considerat que ens poden interessar. Una és el bust del seu pare, Joaquim Ventalló Vergés, famós il·lustrador del *Tintín* en català, fet per Josep Granyer el 1945, bronze, 37 x 23 x 23 cm.

L'altra és el retrat d'ella, fet per Apel·les Fenosa el 1942, 37 x 20 x 20 cm.

El tercer bust és del seu avi, Joan Givanel i Mas, fet per Vicenç Vilarubias, 1921, també bronze, 40 x 26 x 26 cm. I hi va afegir un baix relleu modernista de terrissa, que és un medalló amb el cap d'un *Faune*, de 31 cm. de diàmetre, fet pel seu avi, l'escultor Joan Givanel i Mas (1868-1946) l'any 1885.

Coses que passen

Mort de Joan Barbarà

Només quinze dies després de la inauguració de l'exposició *Mediterrani*, de Joan Barbarà, una de les millors exposicions que hem fet a la Sala Pere Daura del MDM, el seu fill Tristan Barbarà ens va comunicar la mort de l'artista. Encara el teníem ben present ja que pocs dies abans de la inauguració va estar amb nosaltres durant el muntatge de la mostra. Joan

Com han fet altres expositors, també Carles Gabarró ha volgut deixar un testimoni del seu agraïment per l'exposició '*Vanitas*'-Biblioteques que va fer a l'Espai d'Art Pere Pruna del MDM. En tornar al seu estudi de Barcelona les peces que havien estat exposades a Montserrat, ens va regalar una peça de la sèrie de les *Fàbriques* que guar-

dava al taller. És un oli sobre tela de 100 x 80 cm. de l'any 2010, i va tenir la delicadesa de dedicar-lo al Museu de Montserrat.

Barbarà era gran no tant per l'edat sinó per la seva grandesa d'ànim, pròpia d'un artista integral.

D'acord amb la seva família, vam celebrar a Montserrat un acte de record i homenatge al lloc on es trobava la seva extraordinària exposició de pintures i gravats. És com si l'esperit de l'artista es trobés entre nosaltres. Va introduir l'acte el P. Josep de C. Laplana, director del MDM, i Tristan Barbarà va agrair les mostres d'estima rebudes en record del seu pare. El Dr. Francesc Fontbona va glossar la figura de Joan Barbarà com un dels artistes catalans més destacats del seu temps. Malgrat que ha predominat la idea que Barbarà era només gravador o, de forma encara més restrictiva, un gran tècnic del gravat, Fontbona va reivindicar-lo com un "artista global", com ho demostra l'exposició antològica que va tenir lloc a Montserrat. La seva estada dels anys 50 a París, on es va formar com a artista, va ser clau en la trajectòria de Barbarà. El nostre artista va "fer de llevadora", diu Fontbona, a molts artistes com Miró, entre altres, en la producció de la seva obra gràfica. Arrelat en la tradició del gran aiguafort europeu, va anar millorant i inventant una nova manera de fer gravat amb una personalitat pròpia, i amb gran independència de criteri. Era un personatge atractiu humanament i tenia

una capacitat de creació i un domini de les eines envejable.

Després vam gaudir del testimoni de M. Mercè Trullén, vídua d'Eudald Solà, amic i company de Barbarà en la passió per l'hel·lenisme, que ens va explicar els seus viatges a Grècia i el que hi ha al darrere de cada obra de l'artista, feta en aquella ocasió. La conclusió fou molt emotiva. El violoncel·lista Lito Iglesias ens va delectar amb dues sonates de Bach que ens van arribar a l'ànima i amb *El cant dels ocells*. Cal dir que Joan Barbarà era un artista enormement afeccionat a la música i que la seva ànima, com la seva obra, són musicals.

Reorganització del MDM durant l'exposició a Forte di Bard

El préstec de cent obres cabdals del MDM a l'exposició de Forte di Bard ens va suposar un repte molt gran per no deixar el Museu desproveït d'interès. Sortosament, el dipòsit de reserva del nostre Museu ens va permetre compensar els buits que van deixar les peces que viatjaven a Itàlia, però encara vam aprofitar l'ocasió per compondre nous àmbits temàtics que la manca d'espai del nostre Museu no ens

permeten mantenir habitualment. Va sortir a l'exposició permanent el quadre *Juliet*, de Francisco Pradilla, del qual vam parlar en *El Propileu* - 9, pàgs. 22 i 23, i vam fer un àmbit nou amb la pintura "luminista" de Sitges, amb obres de Joan Roig Soler i Arcadi Mas i Fondevila, que habitualment són a la reserva. Vam organitzar un altre sector dedicat a la segona Escola d'Olot, dels anys 20, amb peces d'Ignasi Mallol i Lu Pascual, principalment. També l'espai lliure ens va permetre completar l'exposició d'escultures noucentistes i postnoucentistes amb obres de Clarà, Casanovas, Dunyach, Viladomat, Jassans i Riu Serra. Van sortir també de la reserva obres d'autors del temps de la Generalitat Republicana tan estimats com Joan Commeleran, Joan Vila Puig, Alfred Figueras i Alexandre de Cabanyes. Una altra novetat ha estat l'exposició dels dibuixos de Dalí que va donar la senyora Josefina

Cusí i que vam exposar a Girona l'any 2007 i que per falta d'espai no mostrem habitualment. Com podem veure, el Museu no va quedar desproveït ni mancat d'interès, però desitjàvem que tornessin d'Itàlia les obres prestades perquè les trobàvem a faltar.

Carta del cardenal Ravassi

Com acostuma a fer el P. Abat amb els esdeveniments importants que protagonitza Montserrat, en ocasió de l'exposició de Forte di Bard va informar i va enviar un catàleg al Pontifici Consell de Cultura, que està molt al dia de les nostres activitats en aquest àmbit. El cardenal Gianfranco Ravassi, que ha manifestat tantes vegades la seva estima pel nostre monestir, va contestar el 21 de març amb una carta molt amable en què manifestava la seva sorpresa per l'extraordinari "fondo d'arte" de l'Abadia i també pel catàleg que qualificava de "segno di una ricerca artistica veramente significativa". El cardenal Ravassi manifestava una altra vegada la seva amistat amb Montserrat "nella comune sintonia ideale e spirituale".

Visita dels responsables de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona

El 10 d'abril, amb motiu d'una visita concertada entre el P. Abat i el president de l'Institut de Cultura de Barcelona, Jaume Ciurana, prèviament van visitar el Museu de Montserrat el regidor Jaume Ciurana acompanyat de Josep Lluís Alay, director de Patrimoni, Museus i Arxius i Lluçia Homs, director de Promoció dels Sectors Culturals, que van quedar sorpresos perquè feia moltíssims anys que no havien vist el nostre Museu. A la conversa van sortir molts temes d'interès per les dues bandes, i mútuament ens vam oferir serveis i possibles col·laboracions.

Mort de Subirachs

El dia 8 d'abril vam rebre amb tristesa la mort de l'artista Josep M. Subirachs, un dels escultors catalans amb més rellevància internacional, i que a Montserrat ha deixat una petjada magnífica. En els anys 60 la figura de Josep M. Subirachs sintetitzava a casa nostra la idea de la modernitat, per aquest motiu l'Abadia de Montserrat va contractar els seus serveis per erigir la Creu de Sant Miquel el 1962, que ell va resoldre d'acord amb el seu estil de pinces, tascons i tensions que feia servir en aquell moment. A partir d'aleshores, les obres de Subirachs a Montserrat se succeeixen fins arribar al nombre

de set, representatives de totes les seves èpoques creatives. La revista *Serra d'Or* publicarà un article sobre Subirachs i Montserrat que hem escrit des del Museu de Montserrat i al qual us remetem.

Cicle de conferències sobre l'exposició de teixits coptes

La present exposició de teixits coptes del Museu de Montserrat ha estat motiu d'un cicle de conferències que complementen la informació i que satisfan l'interès que ha suscitat el tema. Vam començar el 12 d'abril amb una ponència a càrrec de Llu-

ís Turell, comissari de la mostra, que va explicar la formació i el contingut de la col·lecció Soler Vilabellà, que és el material que conforma l'actual exposició temporal del MDM. La segona va anar a càrrec de Maite Mascort, membre de la missió arqueològica catalana a Oxirrinc i del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, que va parlar sobre els teixits i els rituals funeraris a l'antic Egipte. En seguiran quatre

més, amb periodicitat mensual, fins a l'11 d'octubre. Totes les conferències són gratuïtes i es fan a les 12h al Museu de Montserrat. Posteriorment a la conferència els participants poden visitar l'exposició lliurement. Per assistir-hi, cal fer inscripció prèvia contactant a museu@larsa-montserrat.com o bé al 93 877 77 45.

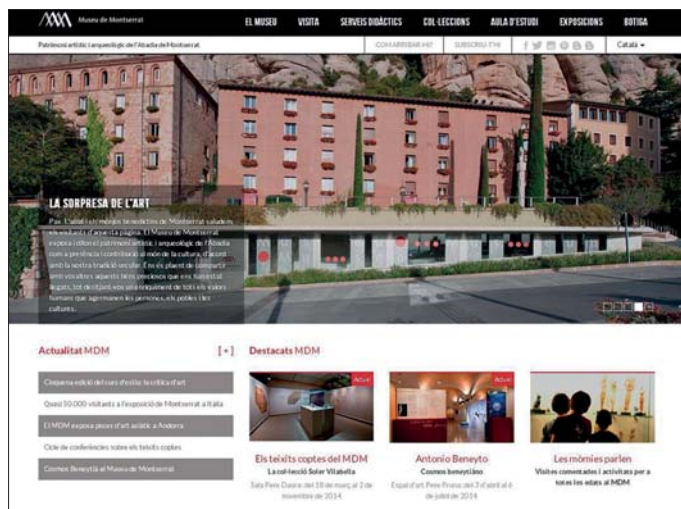
Bloc de notes

Nou web del Museu de Montserrat

Carmina Solano
GNA

El Museu de Montserrat té web nou des de final d'abril. Es tracta d'un *site* àgil i usable, amb informació completa sobre l'equipament i el seu patrimoni artístic, i que serveix per divulgar l'actualitat del museu i les activitats que organitza. El projecte ha estat desenvolupat per l'empresa catalana GNA (www.gna.cat).

El web disposa d'una programació i un disseny actuals, que prioritzen la usabilitat del lloc web i que proporcionen una experiència de navegació àgil i intuïtiva. De fet, es tracta d'un projecte web *responsive design*. És a dir, ha estat desenvolupat seguint les últimes tendències web per tal d'oferir un disseny i una estructura pensats per facilitar l'accés i navegació als usuaris de tot tipus de dispositius (ordinadors, telèfons intel·ligents i tauletes tàctils).

El nou web –en català, castellà i anglès– és l'eix vertebrador de l'estratègia *on-line* del Museu de Montserrat. Conté informació corporativa de l'equipament (localització, història, equip humà, horari i tarifes, etc.) i, alhora, s'hi comunica puntualment l'actualitat més recent del Museu a través d'un espai de notícies i un altre de recull de premsa. Des del mateix web, es pot accedir a un *tour* virtual per les instal·lacions.

Per potenciar la divulgació del patrimoni artístic del Museu, el web disposa d'una secció dedicada exclusivament a les seves activitats didàctiques, adreçades a escoles, adults i famílies. També conté una aula d'estudi amb articles en profunditat sobre peces i artistes, informació sobre les diferents

col·leccions i exposicions que acull l'equipament. Des del mateix web, es pot accedir a la botiga *on-line* de Montserrat.

Amb la voluntat de promoure la comunicació i interactivitat amb els usuaris, el web incorpora enllaços a les xarxes socials i als blogs del Museu de Montserrat, i un formulari de contacte. Els usuaris també tenen l'opció de registrar-s'hi per tal de rebre informació periòdica sobre el Museu.

GNA ha estat l'empresa que ha desenvolupat el nou web del Museu de Montserrat. Es tracta d'una consultoria i enginyeria tecnològica amb seu a Girona que té una trajectòria de més de 18 anys en el sector *on-line*. Anteriorment GNA ja havia programat el web de la botiga *on-line* de Montserrat, i també el web i els motors de reserves i activitats de Montserrat Visita.

Cinquena edició del curs d'estiu: la crítica d'art

El curs d'estiu arriba ja a la cinquena edició. Cada any llegim i valorem els comentaris dels assistents, procurant de millorar l'organització i els aspectes pràctics. I, evidentment, la tria essencial: el tema. El nostre curs no és monotemàtic sinó que tenim l'objectiu d'anar treballant diferents aspectes relacionats amb el dia a dia dels museus. Fins ara hem abordat la restauració de paper, el transport d'obres d'art, l'organització d'exposicions temporals i els vincles entre museu i escola. La crítica d'art és un concepte més abstracte, però sempre apareixia a les travesses com un dels temes a tractar, i per fi ens hi hem decidit. Vam contactar amb alguns dels més joves col·laboradors habituals del MDM com Àlex Mitraní o Sílvia Muñoz d'Imbert, que ens van orientar i ens van proposar alguns ponents. Finalment, el resultat ens ha semblat molt rodó, amb una combinació de conferències amb què volem tractar la crítica des de tots els punts de vista.

Existeixen criteris objectius més enllà de l'opinió particular de cada crític per establir el que és bo i el que és dolent, el que és actual i el que ha caducat en el món de l'art? Quin fonament sòlid dóna credibilitat a un crític? Quin és el paper de la crítica en el context actual, tan influït per Internet? És encara necessària? Preval la crítica en paper sobre la crítica *on-line*? Aquestes són algunes de les qüestions que volem respondre, amb l'objectiu de contribuir amb el nostre granet de sorra a la reflexió en l'àgora on es discuteix la contemporaneïtat artística.

Una de les novetats d'enguany és que per primer cop el curs d'estiu del Museu de Montserrat tindrà reconeixement acadèmic per part de la Universitat de Barcelona. Concretament,

els estudiants que assisteixen a les jornades rebran 2,5 crèdits en el cas dels alumnes de Llicenciatura i un per als alumnes de Grau. Aquest conveni ha estat possible gràcies a la complicitat de Teresa-M. Sala, professora titular d'Història de l'Art a la UB i coordinadora del Màster de Gestió del Patrimoni Cultural i Museologia de la mateixa universitat. Sala forma part del consell assessor del MDM i ha participat com a ponent en altres edicions del curs d'estiu.

Hem titulat el curs *Crítica i crítics: l'art a examen*, i tindrà lloc els dies 2, 3 i 4 de juliol. Trobareu el programa complet al nostre web: www.museudemontserrat.cat. Per a informació i inscripcions podeu trucar al 93 877 77 45 o bé escriure'ns un correu electrònic a museu@larsa-montserrat.com.

Una nova monografia del MDM, *Sant Jeroni penitent de Caravaggio*

Xavier Caballé
Monestir de Montserrat

Autor: Artur Ramon

Títol: Sant Jeroni penitent de Caravaggio

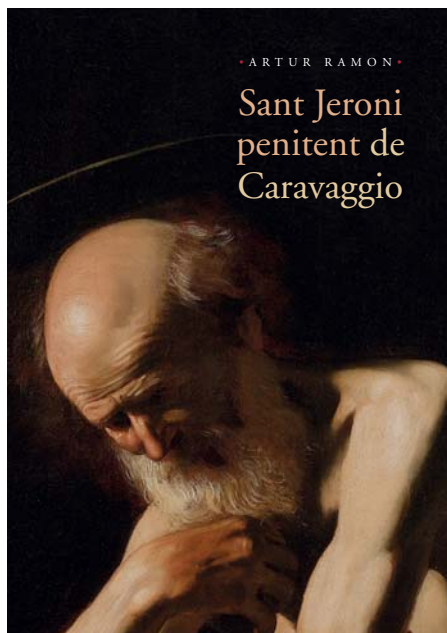
Col·lecció: Monografies del MDM, 2

Coedició PAMSA-Museu de Montserrat, abril 2014

16,5 x 11,5 cm., 98 pàgs. 52 fotografies, tapes amb doble solapa

L'abril de l'any passat es va iniciar la col·lecció de llibres *Monografies del MDM* amb un volum dedicat a *El venedor de tapissos* de Marià Fortuny (*El Propileu* - 12, pàgs. 15-16). Aquesta col·lecció es proposava, com indicava el primer volum, d'oferir una sèrie de monografies en petit format de les obres més emblemàtiques del Museu de Montserrat. Aquest segon volum de la col·lecció és un pas més en el sentit apuntat i és dedicat a una de les obres més conegudes del Museu de Montserrat: el *Sant Jeroni penitent* de Caravaggio.

L'autor és Artur Ramon, historiador de l'art, antiquari i gallerista barceloní, un personatge prou conegut en els mitjans de comunicació, conferenciant sol·licitat en programes radiofò-

tics i televisius sobre temes artístics, autor de diversos llibres referents al seu ofici, especialista en dibuixos del Renaixement i del Barroc i, a més, de l'escultor Manolo Hugué. És assessor del MDM, on col·labora habitualment com a comissari d'exposicions.

El llibre ens ofereix quatre grans blocs. En el primer d'ells ens situa Caravaggio dins la història

de l'art i exposa les raons per les quals és considerat un dels pintors més importants de tots els temps, un dels pocs que amb seguretat marca un abans i un després en el desenvolupament de la pintura europea. D'una forma molt didàctica trobem allò que fa de Caravaggio un artista diferent i també les raons per les quals durant gairebé tres-cents anys ha estat pràcticament oblidat, fins que és redescobert, principalment per Roberto Longhi, en la cèlebre exposició antològica feta a Milà el 1951, on ja va figurar per primera vegada el Caravaggio de Montserrat.

Una aportació genial d'Artur Ramon en aquest text ha estat vincular la descoberta de Caravaggio amb el cinema neorealista italià que l'autor tant s'estima. El cinema de la *verità* de Pier Paolo Pasolini i molts detalls de Vittorio De Sica i d'altres autors s'inspiren en personatges i en detalls dels quadres de Caravaggio. Aquesta constatació aporta a Caravaggio una actualitat que el fa doblement atractiu.

Tot seguit ens endinsem en la biografia de l'artista. L'autor pren com a base del seu esbós biogràfic els estudis i aportacions de Roberto Longhi, pel qual sent especial veneració, però referma les seves apreciacions en les fonts documentals més antigues i solvents que ell cita en italià. La biografia de Caravaggio va lligada amb les seves obres. Per això seguir fil per randa la vida d'aquest pintor és repassar la seva obra completa. Artur Ramon desfà tòpics i ens presenta un Caravaggio gens bohemí, compromès amb la seva feina, capaç de realitzar una gran obra en molt poc temps i amb una producció força abundant si tenim en compte els pocs anys que va estar actiu com a pintor amb nom propi i la constant mobilitat a què va estar obligat com a conseqüència del seu caràcter tempestuós. Amb tot, l'autor no calla ni endolceix els

aspectes personals, l'homosexualitat o l'agressivitat que van enterbolir la vida d'aquest geni davant dels seus contemporanis, tot i que des d'una perspectiva històrica actualment això ens sembli irrellevant.

El tercer apartat del llibre es centra directament en el *Sant Jeroni penitent*, el Caravaggio de Montserrat. Se'ns diu qui era el marquès Vincenzo Giustiniani i el seu germà Benedetto, que era cardenal, que van ser els qui van encarregar aquest quadre. Ens explica, encara, les motivacions de l'encàrrec i el significat ideològic i espiritual que comporta el tema del sant savi i penitent. Ens indica els precedents i els concomitants d'aquest quadre en l'obra de Caravaggio: el Sant Jeroni de la Galleria Borghese, el Sant Jeroni de La Valletta, els diversos Sant Joan en actitud i tractament semblants al de Montserrat.

Es mereix una especial consideració la història d'aquest quadre que es mantingué en el cercle familiar dels Giustiniani fins que el monjo montserratí P. Ubach el comprà en una subhasta dels mobles i quadres del Palazzo Magni de Roma el 1915. Vénen després els avatars de l'autenticació del quadre avalat per Roberto Longhi, però també contradit per alguns estudiosos i l'epopeia de la seva vindicació en les diverses exposicions internacionals en què ha participat. Actualment, com demostra Artur Ramon, el Caravaggio de Montserrat és majoritàriament considerat com a obra autèntica del seu autor no solament per raons estilístiques sinó també documentals.

Finalment, el volum ofereix el rànquing de les exposicions en què ha participat aquest quadre i una bibliografia selecta que en gran part és citada en el transcurs del llibre que, tot i ser breu i de petit format, és admirablement documentat i força il·lustrat.

V Simposi Internacional *Purpureae Vestes. Textiles and Dyes in the Mediterranean World*

Montserrat. Sala del Venerable, Hotel Abat Cisneros
Del 19 al 22 de març de 2014

Promogut pel Museu de Montserrat i la Universitat de València, i organitzat per Carmen Alfaro, Lluís Turell i Jónatan Ortiz.

L'exposició dels teixits coptes del Museu de Montserrat ha tingut el reconeixement d'especialistes d'arreu del món gràcies, especialment, a l'organització del simposi internacional *Purpureae Vestes. Textiles and Dyes in the Mediterranean World*. Des del moment en què la mostra va començar a prendre cos, el seu comissari, Lluís Turell, va promoure que Montser-

rat pogués ser l'escenari de la cinquena edició d'aquest fòrum, que reuneix els millors especialistes mundials en el tèxtil i els tints a l'Antiguitat. I així va ser. Del 19 al 22 de març, l'endemà de la inauguració de l'exposició, van reunir-se a Montserrat setanta-cinc professors universitaris de diferents països com Dinamarca, Grècia, Israel, Estats Units, França, Polònia o Anglaterra, entre altres.

La professora Carmen Alfaro Giner, del Departament d'Història Antiga de la Universitat de València, ens havia visitat al final de l'any passat per preparar l'organització de l'esdeveniment. Va quedar més que satisfeta per la qualitat de les instal·lacions i pel suport que hi va abocar el personal de Montserrat. I no podem més que estar agraïts quan ella ens confirma –per l'opinió dels participants– que aquest va ser el millor *Purpureae Vestes* dels cinc que s'han fet fins ara. El primer va tenir lloc a Eivissa amb la col·laboració del Museu Arqueològic d'Eivissa i Formentera; el segon, a Grècia amb la Universitat d'Atenes; el tercer, a Nàpols amb suport de la Universitat Frederic II i el Centre Jean Bérard; i el quart va tenir lloc a València. Els membres del simposi van rebre amb entusiasme la possibilitat de conèixer el monestir i de passar uns dies de treball a l'entorn de la muntanya de Montserrat.

Enmig de l'atapeït programa de conferències i comunicacions, els participants van tenir l'ocasió de visitar la nostra exposició de teixits coptes de la mà de Lluís Turell i el P. Laplana, director del museu. Les lloances dels experts van ser una bona manera de refermar l'esforç de mesos en aquest projecte en què l'equip del MDM ha treballat intensament perquè l'exposició llueixi per al públic però també perquè les peces mantinguin un estat òptim de conservació. Alguns experts es van interessar per la nostra col·lecció i van voler visitar les reserves, on van poder veure la resta dels teixits de la col·lecció Soler Vilabellà, que no estan exposats. Tots ells van coincidir que els teixits coptes del Museu de Montserrat són un autèntic tresor, una de les millors col·leccions d'aquest tipus de materials arreu del món. (R.M.)

'Ιδοὺ – Ecce – Guaita quina peça!

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

La sèrie de la Passió de Crist del taller dels Frans Francken

(c. 1630 - 1640)

Oli sobre aram, 55 x 72 cm.

1. *Jesús és pres a l'Hort de Getsemaní*, Frans Francken II (Anvers, 1581-1642), N.R. 100.033.
2. *Jesús davant Caifàs condemnat pel Sanedrí*, Frans Francken II, N.R. 100.034.
3. *Ecce Homo, Jesús presentat per Pilat al poble*, Guillem Fort-hen, (? - Anvers, 1633), N.R. 100.035.
4. *Jesús condemnat a mort i alliberament de Barrabàs*, Frans Francken II, N.R. 100.036.
5. *Jesús amb la creu camí del Calvari*, Frans Francken II, N.R. 100.037.
6. *Crucifixió de Jesús*, Frans Francken I (Herenthals, 1542 - Anvers, 1616), N.R. 100.038.

Sabem per tradició oral, de la qual es va fer eco el P. Celestí Gusi (1898-1978), que aquesta sèrie de sis arams sobre el tema de la Passió de Crist va arribar a Montserrat els primers anys seixanta del segle XIX, i que la va portar formant part del seu bagatge el monjo Miguel González (+ Montserrat, 1878), claustral del Monestir benedictí de San Millán de la Cogolla (La Rioja), desamortitzat el 1835. Els inventaris antics de Montserrat ressenyen aquests arams primer com a obres d'escola castellana provinents de San Millán, i després ja com d'escola flamenca. En els primers anys cinquanta, el P. Crisòleg Picas, aleshores conservador de la col·lecció d'art de Montserrat, va

proposar l'atribució, *in solidum*, d'aquests arams a Frans Francken, i amb aquesta atribució consten ja al fulletó *Índice Artístico de Montserrat* del 1956.

L'especialista més acreditat sobre la pintura flamenca a les diverses col·leccions d'Espanya és sens dubte Matías Díaz Padrón, que va fer la seva tesi doctoral sobre aquest tema el 1976 a la Universitat Complutense de Madrid. En la seva imponent recerca li van passar inadvertits aquests arams de Montserrat, inèdits fins al 1999. En totes les seves publicacions remarca l'enorme importació durant el segle XVI i XVII d'arams encarregats als diversos tallers dels Països Baixos, aleshores pertanyents a la Corona Espanyola, tot i que en guerra amb la metròpoli. Les vies del mercat eren dues, la del Sud, amb punt d'arribada a Sevilla, i la del Nord, que desembarcava la mercaderia de teles, tapissos i també d'altres objectes artístics a la Costa Cantàbra, des d'on se satisfia la demanda de tot el Nord de Castella. La clientela d'arams estava formada principalment per institucions religioses, capítols catedralicis, monestirs i convents, i per la petita no-

blesa i pels mercaders o burgesos rics. Les altes instàncies de la reialesa i de l'aristocràcia menystenien la pintura sobre aram i adquirien quadres de més volum de pintura sobre tela o sobre fusta.

Un altre aspecte a tenir en compte és la dinàmica laboral del taller especialitzat en la producció d'aquest tipus de pintura. Molts d'aquells eren tallers familiars que aplegaven dues o tres generacions de mestres i nombrosos ajudants: fadrins, macips i aprenents, que reproduïen fidelment i amb exactitud, sota la tutela del mestre i amb intervenció directa o indirecta d'ell, composicions idèntiques creades per l'artista al qual era atribuïda l'execució íntegra de l'obra. El concepte d'autoria autògrafa era bastant elàstic i tota l'obra del taller era considerada i venuda com a obra del mestre, ja que era ell qui l'acabava i hi donava la seva aprovació.

El taller dels Francken va començar la seva activitat a Anvers a mitjan segle XVI i va perdurar fins a tocar el XVIII, amb cinc generacions directes i col·laterals d'artistes: pares, fills, oncles i néts, nebots i cosins. El moment més esplendorós del taller va ser el de la segona i tercera generació, és a dir, el comandat per Frans Francken I (el Vell) i Frans Francken II (el Jove). La nostra sèrie pertany certament a aquest període de la primera meitat del segle XVII.

La inspecció atenta d'aquests sis arams que conformen sèrie ens fa adonar que hi ha tres mans i tres conceptes compositiu que podem atribuir a tres mestres diferents. El sisè de la sèrie, el de la Crucifixió, està fet amb figures d'un cànon més petit que el que és utilitzat en els arams anteriors: els soldats porten una indumentària més pròpia dels lansquenets del segle XVI que de les tropes del XVII i, a més, la composició és més elemental i simple que la dels altres. Podríem deduir que aquesta peça va ser pintada en funció d'un dibuix de Frans Francken I. L'altra mà és la del pintor del tercer quadre

de la sèrie, més italianitzant que els altres, amb una escenografia arquitectònica més espectacular que pinta les figures amb un escorç típicament manierista. A diferència dels altres arams, aquest porta una signatura molt camuflada a l'angle inferior esquerre, que creiem que diu *G. Forch(en) fecit* i que podria correspondre perfectament al pintor documentat a Anvers com a membre de la *Gilde* de Sant Lluç el 1631-1632, Guillem Forchen, del qual només són conegudes notícies inconnexes que no permeten articular una biografia.

Els altres quatre arams porten l'empremta de l'estil característic de Frans Francken II (el Jove): l'aspecte caricaturesc de moltes cares amb el nas prominent i un toc de llum, repetició dels mateixos models amb la mateixa indumentària i, sobretot, el fet d'aprofitar el mateix quadre per a representar altres escenes complementàries de la història repetint la figura de Jesús dues o tres vegades, com feien els primitius flamencs. Per exemple, al quadre primer de la sèrie *Jesús és pres a l'Hort de Getsemaní*, l'escena principal està protagonitzada per Jesús, però al fons veiem en mida més petita el jove mig nu que fuig, i més al fons, Jesús i l'àngel amb els apòstols adormits, i a l'esquerra, al fons, Jesús arrossegat per la soldadesca cap a la presó. També al segon aram l'escena de *Jesús davant Caifàs*, que ocupa el primer terme, es complementa

amb una altra menor, al fons, on veiem un altre cop Jesús conduït entre cops i empentes al pretori de Pilat.

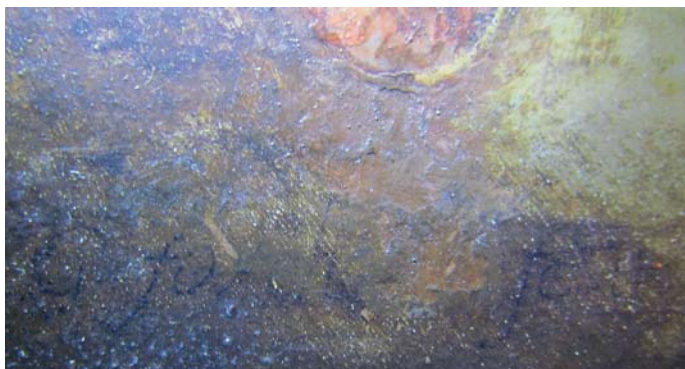
Coneixem una versió d'aquest aram, 55 x 72 cm, de mides exactes al nostre *Jesús davant Caifàs*, però amb petites diferències: els rostres són menys expressius, les figures principals més esveltes i el fons més imprecís. Aquest aram va sortir a la venda a la Sala Parés de Barcelona el desembre de 1959, núm. 7, i amb la signatura F. F. I encara tenim notícia d'una tercera versió, aram, 54 x 71,5 cm, que sortí a subhasta a Sotheby's, Madrid, el 24 de febrer de 1983, lot 17, amb lleugeres diferències de les anteriors. Aquest fet ens indica la intensa producció i la prosperitat del taller dels Frans Francken d'Anvers i la gran difusió dels seus arams per les terres hispàniques.

Υγίαίνε – Valetе – A reveure!

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Com podeu veure, el Museu de Montserrat també fa la seva via, que creiem que suma a totes les manifestacions culturals del nostre país, que malda per ser tingut en compte internacionalment. El Museu de Montserrat creix, en donacions, en activitats i en empenta, per cobrir nous objectius. L'ADN del nostre país és la cultura i a Montserrat aquest ADN és constitutiu. També forma part de la nostra naturalesa l'afany de reconstrucció que van promoure els antics abats, quan Montserrat es trobava en ruïnes. L'Abat Marcet i l'Abat Aureli van personalitzar aquest deler col·lectiu de fer de Montserrat un lloc significatiu de fe i cultura. El Museu de Montserrat està empeltat amb aquest anhel que explica el nostre dinamisme i la nostra voluntat de presència en la nostra societat que mira a Europa. L'exposició de Forte di Bard n'és una expressió.

CATALANA OCCIDENT ASSEGURA OBRES D'ART

www.catalanaoccidente.com

Amb els seus 150 anys d'experiència, una part molt notable del patrimoni artístic de Catalunya ha tingut la cobertura de Catalana Occident. Aquesta entitat asseguradora manté actualment el seu compromís a favor del patrimoni artístic amb més interès i entusiasme que mai.

Garantim a tot risc les obres d'art, no solament en situació estàtica, sinó també en totes les operacions a què són sotmeses per tal de difondre la cultura en exposicions temporals, transport, manipulació i embalatge.

Catalana Occident opera a l'Abadia de Montserrat habitualment i també al Museu de Montserrat.

Ramon Tusquets

(Barcelona, 1838 - Roma, 1904)

La mort de Sísara (1883)

Oli sobre tela, 171 x 242 cm.

Museu de Montserrat

N.R. 200.725

Donació Sr. Joan Coma-Cros i Cages,
febrer de 1982

ASEDESA S.A.
Correduría de Seguros

2025

FUNDACIÓ ABADIA DE MONTSERRAT, 2025

Edició	Museu de Montserrat
Director	Josep de C. Laplana
Redacció	Josep de C. Laplana, Raül Maigí, Montse Marín i Sandra Rosas
Secretaria	Sandra Rosas
Disseny gràfic	www.victoroliva.com
Fotografies	Dani Rovira, Forte di Bard i Equip tècnic MDM
© Carles Gabarró, VEGAP, Barcelona, 2014.	

Administració	Museu de Montserrat 08199 Abadia de Montserrat Tel. 00 34 938 777 745 Fax 00 34 938 777 736 elpropileu@larsa-montserrat.com
Els articles signats expressen solament l'opinió dels seus autors.	
Impressió	ELECÉ, S.A. (Terrassa)
Dipòsit legal	B-10.021-2008
www.museudemontserrat.com	